

Kristina Rotkirch (toim.)

Strykjärn och diamanter. Judiska berättelser i samtida rysk prosa

Schildts & Söderströms 2018

Ruotsinkielinen käännös: Ben Hellman, Emma-Lina Löflund, Elizabeth Marschan, Janina Orlov ja Kristina Rotkirch.

Silitysrautoja ja timantteja

Keväällä 2018 Schildts & Söderströms julkaisi samaan aikaan ruotsalaisen Ersatz-kustantamon kanssa Kristina Rotkirchin toimittaman antologian *Strykjärn och diamanter. Judiska berättelser i samtida rysk prosa*. Kokoelman novelleissa liikutaan Moskovasta Magadaniin, Lontoosta Prahaan ja New Jerseystä Israeliin. Osa novelleista on vakavia, osa humoristisia, suurin osa vähän molempia. Dmitri Bykovin romaanikatkelmassa spekuloidaan tuhat vuotta vanhoja muinaisvenäläisiä tapahtumia, kun taas Aleksandr Snegirjovin novellissa päivitetään Facebook-profiilia. Tekstejä yhdistää toisiinsa oikeastaan vain juutalaistematiikka ja kirjoitusajankohta – neuvostoajoista nykypäivään. Silti näistä kahdenkymmenen kirjailijan ja viiden kääntäjän teksteistä syntyy yhtenäinen kokonaisuus, josta lukija voi nauttia valintansa mukaan muutaman herkkupalan kerrallaan tai ahmia saman tien koko annoksen. Siitä on osaksi kiittäminen Kristiina Rotkirchin asiantuntevaa esipuhetta ja kirjailijaesittelyjä, jotka auttavat lukijaa ymmärtämään, millaisiin konteksteihin teokset liittyvät.

Kirjailijaesittelyt ovat paikallaan. Suomenkieliselle lukijalle tuttujen Sergei Dovlatovin, Dina Rubinan, Leonid Tsyppinin ja Ljudmila Ulitskajan lisäksi teoksessa on tekstejä kirjailijoita, joilta on toistaiseksi käännetty suomeksi vain yksittäisiä novelleja tai ei mitään. Tähän ruotsinkieliseen kokoelmaan tutustuminen raottaakin ovea venäläisen kirjallisuuden ruotsinkielisiin käännöksiin: ruotsiksi kun löytyy sellaistaakin, mitä ei suomeksi ole saatavilla.

Teoksen aloittaa erityisesti näytelmäkirjailijana tunnetun Nina Sadurin novelli ”Strykjärn och diamanter”. Novelli on lainannut nimensä koko antologialle kenties siksi, että se tuntuu ikään kuin määrittelevän ne rajat, joiden puitteissa teoksen teksteissä liikutaan. Sadurin kertomuksessa Rozenfeldin suku suunnittelee muuttoa Israeliin ja kokee ennen suurta hetkeä sekä ihania onnen ja odotuksen tunteita että silmitöntä kauhua ja kärsimystä, joihin novellin nimessä esiintyvät silitysraudat ja timantit liittyvät varsin konkreettisella tavalla. Rozenfeldien kärsimys rinnastuu yhden suvun jäsenen kokemuksiin: vanha Isaj on kokenut kovia niin saksalaisilla kuin neuvostoliittolaisillakin keskitysleireillä. Tämä rinnastus tuo tekstiin lähes kaikissa kokoelman novelleissa toistuvan teeman menneisyydestä, joka määrittää ihmisen koko elämää. Kyse ei ole vain yksilön henkilökohtaisesta historiasta, sillä kokoelman novelleissa yksittäisen ihmisen kokemukset nähdään vasten koko kansan yhteistä menneisyyttä. Aleksandr Kabakovin novellissa ”Vandraren” todetaan: ”Den som lever i flera tusen år får höra ett och annat...” (140, käännös: Ben Hellman).

Teema yksittäisen ihmisen kokemuksista historian suurten tapahtumien keskellä toistuu myös muissa kokoelman novelleissa. Dina Rubinan kertomuksessa ”Ljubka”, joka on ilmestynyt myös Tuukka Sandströmin suomennoksena kokoelmassa *Kaksiosainen sukunimi* (Idiootti 2015), syrjäseudulla asuvan nuoren lääkärin Irina Mihailovnan elämää varjostavat toisaalta henkilökohtaisen elämän kriisitilanteet – isättömän vauvan hoitaminen ja äidin kuolema – ja toisaalta 50-luvun alussa juutalaisiin lääkäreihin kohdistunut salaliittoteoria. Pelastavaksi enkeliksi

pelmahtaa paikalle toinen nuori nainen, entinen rikollinen Ljubka, jonka käytännönläheisten selviytymistaitojen ansiosta Irina Mihailovnanakin arkielämä sujuu ja hän selviytyy yhteiskunnassa kytevästä vainon ilmapiiristä.

Vakavista aiheista puhuvia novelleja keventää huumori. Kokoelman kirjailijoista nuorimman, vuonna 1980 syntyneen Aleksandr Snegirjovin novellia ”Trettondagskyla” lukiessa itkettää ja naurattaa yhtä aikaa, kun erilaisista mielenterveys- ja identiteettiongelmista kärsivät veljekset availevat homehtuneita kurkkupurkkejaan ja muistelevat samalla isäänsä ja lapsuttaan. Linor Goralikin ”Ansvarskännande murmeldjur” taas naurattaa samoilla keinoilla kuin amerikkalainen tilannekomedia *Seinfeld*. Kertojan itseään vastuuntuntoisiksi murmeleiksi nimittävät vanhemmat jaksavat pohtia loputtomiin elämän merkityksettömiä pikkuasioita Israelin pommitusten keskellä: keskusteluissa pyörivät kirsikkakakut, kalahyytelöt ja pommisuojaan ruumiillisia tarpeita varten varastoidut elintarvikkeet ja laskeämpärit sekä henkisiä tarpeita varten varatut Puškinin kootut teokset.

Ajatus pommisuojoissa Puškinia lukevista israelilaisista tiivistää lähes kaikkia kokoelman novelleja yhdistävän identiteettikysymyksen. Novellien henkilöt elävät kaksoiskulttuurissa, jossa he kokevat olevansa samaan aikaan venäläisiä ja juutalaisia ja elävät koko ajan sekä omien odotustensa että yhteiskunnan määrittelypyrkimysten ristipaineessa. Samankaltaisia kysymyksiä liittyy tietysti muihinkin kulttuureihin, mutta tässä novellikokoelmassa ne esitetään nimenomaan juutalaisuuteen liittyvinä kokemuksina tavalla, joka ei Neuvostoliitossa ollut mahdollista.